

BASEL III DOĞRULTUSUNDA BANKACILIK RİSKLERİ VE SERMAYE YETERLİLİĞİ; TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ

*Aslı YÜKSEL MERMÖD**

*Mustafa CERAN***

ÖZ

Günümüzde; sermaye hareketlerinin hız kazanması, diğer sektörleri olduğu gibi temel finansal aracılık faaliyetlerini yürüten bankacılık sektörünü de derinden etkilemektedir. Bu noktada; bankaların barındırdıkları riskler artmakta ve çeşitlenmektedir. Risk yönetimi de bu sayede önemini oldukça artırmaktadır. Bu çalışmada; risk kavramı üzerinden başlanılarak bankacılık sektörünün maruz kaldığı riskler incelenmekte ve Basel Komitesi tavsiyeleri doğrultusunda bu riskler için sunulan sermaye yeterlilikleri değerlendirilerek Türkiye – Avrupa – Amerika Birleşik Devletleri kıyaslaması yapılmaktadır. Sonuçta, Türk Bankacılık Sektörü'nün genel anlamda sağlam bir yapıya sahip olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Risk, Bankacılık Riskleri, Sermaye Yeterlilik Oranı, Kaldıraç Oranı, Basel III.

BANKING RISKS AND CAPITAL ADEQUACY IN LINE WITH BASEL III; A COMPARATIVE ANALYSIS ON THE TURKISH BANKING SECTOR

ABSTRACT

Nowadays; the rising speed of capital movements has influenced the banking sector, that undertakes ultimate financial intermediation processes, as deeply as the other sectors. At this point; the risks faced by the banks have been rising and varying. Therefore, risk management has increased its significance, highly. In this article; the risks, the banking sector is exposed to, have been analyzed commencing with the description of risk concept and a comparison among Turkey – Europe – United States of America has been implemented in direction with Basel Committee's recommendations about capital adequacy, submitted for these risks. As a result; Turkish Banking Sector has a strong structure, in a general view.

Key Words: Risk, Banking Risks, Capital Adequacy Ratio, Leverage Ratio, Basel III.

GİRİŞ

Bankacılık sektörü; ana fonksiyonu gereği, finans sektörünün merkezinde yer almakta olup finansal aracılık işlemlerini gerçekleştirmektedir. Finansal ürünlerin gelişmesi, teknolojinin hız kazanması ve ortaya çıkan yeni trendler bankacılık sektörünün yapısında bazı değişikliklere yol açmaktadır. Bu değişiklikler bankaların kredi portföylerini etkilemekte, piyasadaki pozisyonlarını yönlendirmekte ve faaliyetlerini çeşitlendirmektedir. Bu anlamda; bankaların maruz kaldıkları riskler çeşitlenerek artış göstermektedir. Bankaların faaliyetlerini başarılı yürütmeleri maruz kaldıkları bu riskleri başarıyla yönetmeleri ile çok ilişkilidir. Keza; yaşanan çeşitli krizler göstermiştir ki, risklerinin yönetiminde yetersiz kalan bankalar bu risklerden olumsuz etkilenmiş, hatta bunlardan çoğu krizleri atlamaadan yok olmuştur.

Bankacılıkta risklerin sağlıklı yönetilmesi ve yeterli miktarda sermaye bulundurulması noktasında Basel Komitesi değişen zamanlarda çeşitli öneriler sunmuş ve bankacılık sektörüne tavsiye niteliğinde olan bu öneriler zaman

* Doç.Dr. Marmara Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, İngilizce İşletme Bölümü, asliyuksele@marmara.edu.tr

** Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Bankacılık Anabilim Dalı, mustafa.ceran@windowslive.com.

zaman güncellenmiştir. Farklı dönemlerde yaşanan farklı krizler bu önerilerin güncellenmesinde etkili olmuş ve bankacılık sektöründeki risk tanımlamaları da yenilenerek günümüze değin gelmiştir. Yakın dönemde; Basel I ve Basel II'nin ardından, Basel III çalışmaları gündemdeki yerini almaya başlamıştır.

Günümüzde Türk Bankacılık Sektörü, denetim ve gözetim otoritesi olan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) öncülüğünde mevcut risklerin yönetimini sürdürmektedir. Bu çalışmanın amacı; Basel III çalışmaları ışığında bankacılıkta risk kavramını ve risk çeşitlerini incelemek, sermaye yeterliliği noktasında Türk Bankacılık Sektörü'ne dair dünya ile kıyaslamalı bir değerlendirme sunmaktır. Sonuçta görülen temel çıkarım; Türk Bankacılık Sektörü'nün genel olarak sermaye yeterliliği noktasında iyi konumda olduğudur.

1. Risk Kavramı

Günlük hayatta da sıklıkla duyduğumuz risk kelimesi en genel tanımıyla zarara uğrama tehlikesini ifade etmektedir. Finansal olara risk; gerçekleşmesi beklenen sonuç ile gerçekleşen fiili sonuç arasındaki sapma olup, belirsizlik doğuran olası neticelerin dağılımıdır. Dağılım ne kadar volatil ise risk de o kadar fazladır (Alkin, Savaş ve Akman, 2001, 105).

Risk kavramının finasta değerlendirmesi yapılırken, belirtilen tanım üzerinden çıkartımlar yapılması muhtemeldir. Bu anlamda risk kavramını; volatilitte, belirsizlik gibi kavramlarla ifade edebilmek mümkünken, bir veri kümesinin riskini ifade etmek istediğimizde standart sapmayı (ya da standart sapmanın karesi olan varyansı¹) dikkate almamız doğru olacaktır. Yani;

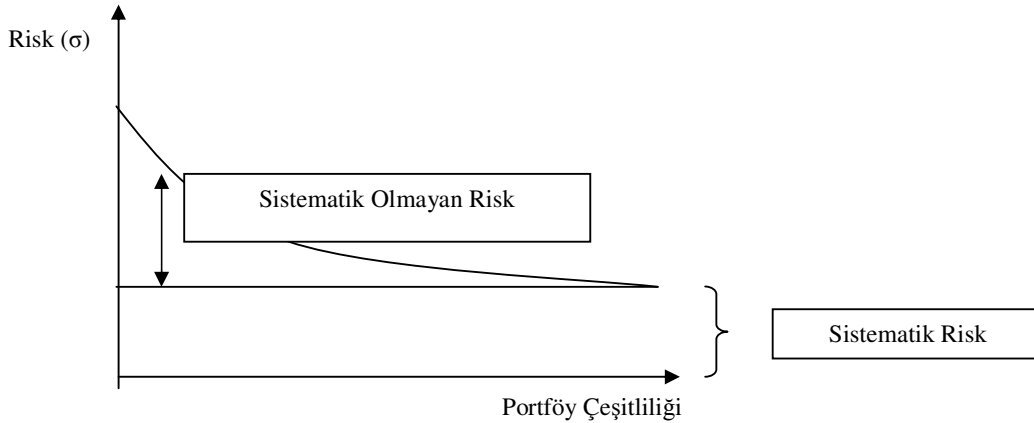
$$\text{Risk} = \text{Volatilitte} = \text{Belirsizlik} = \text{Standart Sapma } (\sigma)$$

Riskin finansa yansması dikkate alındığında; riski 2 kategoriye ayırmak mümkündür.

- Sistematiik Risk:** Yok edilmesi mümkün olmayan, ama korunabilinen risklerdir. Faiz oranı riski, kur riski sistematiik risklerdir (Mandacı, 2003, 70). Bu riskler pazarla, yani genel sistem ile ilgilidir. Bu arada; likidite riski, piyasa şartlarından kaynaklanıyorsa sistematiik risk olarak da değerlendirilebilir.
- Sistematiik olmayan risk:** Bankacılık için kredi riski ve operasyonel risk sistematiik olmayan ve çeşitlendirmeyle azaltılabilen ve yok edilebilen risklerdir (Mandacı, 2003, s.71). Bu riskler sistemden daha çok belirli bir portföyü oluşturan spesifik elemanlara dairdir.

Sistematiik ve sistematiik olmayan risk arasındaki ayrımı bir grafikte göstermek mümkündür.²

Grafik 1. Sistematiik Risk – Sistematiik Olmayan Risk Ayrımı

¹ Standart sapma (σ) zaman zaman eksi (-) olabileceği için, risk için standart sapmanın karesi olan varyansın (σ²) değerlendirilmesi mümkündür.

² Sistematiik – sistematiik olmayan risk ayrımı için benzer grafikler sunulmaktadır (Sutton, 2009).

2. Bankacılıkta Risk Kavramı

Risk kavramı, finans sektörünün lokomotifini oluşturan bankacılık sektöründe de önemini gün geçtikçe artırmaktadır. Özellikle küreselleşmenin etkileriyle banka portföyleri çeşitlenmiş, yeni ürünler yanında yeni riskleri getirmeye başlamış ve bu risklerin yönetimi için ekstra stratejiler geliştirilmeye başlanılmıştır.

Bankacılıkta risk; “bir işleme ya da faaliyete ilişkin bir parasal kaybın ortaya çıkması veya bir giderin ya da zararın oluşması halinde ekonomik faydanın azalması ihtimali” (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2006a, 3) olarak ifade edilmektedir. Yani; banka yatırımlarının değer kaybetme ihtimali bünyesinde barındırdığı risklerle ilişkilidir.

Bankaların sahip oldukları bilançolar barındırılan risklerin dönemsel olarak görülebilmesini sağlamaktadır. Risklerin sağlıklı yönetilmesi demek bilançoların da sağlıklı yönetilmesi demektir. Bu sebeple bankaların aktif – pasif yönetimini başarılı gerçekleştiren olmaları besledikleri riskleri de başarılı yönetiyor olmalarıyla ilişkilidir. Ancak bu bazen yetersiz kalabilmekte, bilanço dışı işlemler ve faaliyetler de risk unsuru taşıdığı için, bu işlem ve faaliyetler de bankalara zarar oluşturabilmektedir. Banka bilançolarına ilk anlamda yansımayan teminat mektubu ve akreditif gibi gayrinakdi kredi araçları, bankalara çeşitli kayıplar çıkarabilmektedir.

Bankacılıkta risk algısı ve yönetiminin önemi özellikle 1980li yılların sonuna doğru Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank For International Settlements–BIS) tarafından düzenlenmeye başlanan Basel Komiteleri çalışmalarıyla artmıştır.

3. Bankacılıkta Risk Çeşitleri

Bankacılıkta mevcut risk çeşitlerini; Basel alışmaları doğrultusunda başlıklandırılan, 3 ana grupta toplayarak değerlendirmek mümkündür.³

- i) Kredi Riski
- ii) Piyasa Riski
- iii) Operasyonel Risk

i) Kredi Riski

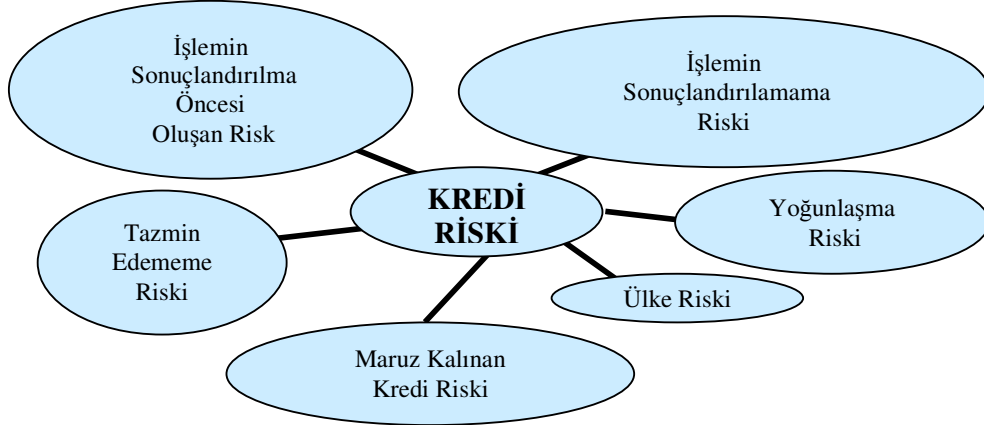
Bankaların kredi riski, kredi ilişkisine girdiğı müşterileriyle aralarında gerçekleşecek, kredinin geri ödenmesine dair olan risk türüdür. Bankaların kredi ilişkisine girdiğı müşterilerinin sözleşme gereklerine uymayarak yükümlülüklerini kısmen ya da tamamen yerine getirmemesi neticesinde bankalar zarara uğrayabilir ya da kazançları azalabilir (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2006a, 2). Kredi risk nakdi krediler için olduğu gibi gayrinakdi krediler⁴ için de mevcuttur.

Kredi riskini meydana geliş şekli ve kaynağı itibariyle çeşitli alt başlıklar altında değerlendirmek mümkündür.

³ Bununla birlikte; bu risk gruplarından bazılarının, Basel Komitesi'nin günümüze kadar gelen çalışmaları sürecinde, çeşitli zamanlarda dikkate alınmaya başladığını ve önemlerinin zamanla arttığını göz önünde tutmak gerekir.

⁴ Gayrinakdi kredi türlerinden en çok bilinenleri teminat mektupları ve akreditiflerdir. Bu krediler yapıları itibariyle bilançoda yer almazlar. İlgili müşterinin yükümlülüklerini aksatması durumunda bankanın zarara uğraması sonucunda bilançoya yansımaları görülmektedir ve bu sebeple bilanço dışı riskler olarak bankaların karşısına çıkmaktadırlar.

Şekil 1. Kredi Riski Türleri

a) İşlemin Sonuçlandırılmama Riski

Bankanın karşı taraftan beklenen tarihte işleme konu fonu veya finansal aracı teslim alamamasıdır (Babuşçu ve Hazar, 2007, 388). Bu durumda kredi geri ödemesinin zamanında ya da tam olarak banka bünyesine alınamaması söz konusu olmaktadır. Karşı tarafla ilgili olan en temel kredi riski bu risktir.

b) Yoğunlaşma Riski

Kredi kullanılırken grup, sektör, coğrafi yapı gibi unsurlara dikkat edilmemesi ve büyük kredilerin az sayıda müşteriye kullanılması sonucu doğan risktir (Altıntaş, 2006, 6). Bankalar hazırladıkları yıllık ve ara dönem faaliyet raporlarında kredilerini, sektörler ve risk grupları bazında değerlendirirler. Bankaların bir risk grubuna kullandığı kredi, banka özkaynaklarının %10'u veya daha fazlasına erişirse bu kredi büyük kredi sayılır ve büyük kredilerin toplamı özkaynak toplamının 8 katını aşamaz (Bankacılık Kanunu, 2005, 21).

c) Ülke Riski (Hakimiyet Riski ve Transfer Riski)

Uluslararası bir kredi işleminde, kredi müşterisinin ülkesindeki sosyal, ekonomik, politik yapı nedeniyle yaşanan risktir (Bessis, 2010, 32). Kredi müşterisinin bulunduğu ülkede yaşanabilecek yönetimle ilgili hakimiyet riski ya da paranın transferiyle ilgili yaşanabilecek riskler ülke riski kapsamındadır.

ç) Maruz Kalınan Risk

Bankanın kredi vererek üzerine aldığı toplam risk, ana kredi ve onun biriken faizidir (Bessis, 2010, 30). Bu sebeple, bankalar sadece verilen krediyi değil onun bankaya sağladığı kar olan kredi faizlerini ya da kar paylarını da toplam risk kapsamına alır.

d) Tazmin Edememe Riski

Bankanın verilen kredinin karşılığı olan fonu ya da finansal aracı alamaması durumunda, elinde bulunan teminatları değerlendirebilme yeteneğiyle ilgili olarak tanımlanan risktir (Bessis, 2010, 31). Günümüzde yanlış bir algılamaya olarak teminatı güçlü olan müşterilere, kredinin bazı sakıncaların göz ardı edilerek tahsis edilmesi görülmektedir. Oysaki, bazı teminatların nakde çevrilmesi ciddi zamanlar alabileceği gibi o teminatların kredinin karşılığı olacak nakdi üretmesi de ayrı bir risk unsurudur. Bu sebeple teminatın güçlü olduğu müşterilere sadece teminatına güvenerek kredi vermek yanlış bir yönetim şeklidir.

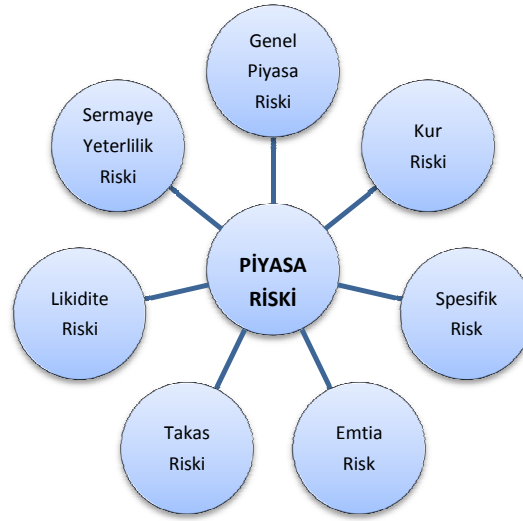
e) İşlemin Sonuçlandırılması Öncesi Oluşan Risk

Bankanın kredi müşterisinin kredi ödemesi bitmeden önce yükümlülüğünü yerine getiremeyeceğinin anlaşılması durumudur (Babuşçu ve Hazar, 2007, 389). Bu durumlarda bankalar kredinin geri ödemesi için daha önce harekete geçme durumlarını değerlendirmek zorundadır.

ii) Piyasa Riski

Bankalar piyasa koşullarında gerçekleşebilecek değişimlerden etkilenerek zarara uğrayabilirler. Bu değişimler bankaların aktiflerinde yer alan yatırım portföyünü etkileyerek banka bilanço yapısında bozulmalara yol açabilmektedir. Piyasa riski; bankaların sahip oldukları pozisyonlar itibariyle; finansal piyasalardaki dalgalanmalardan kaynaklanan faiz, döviz kuru ve menkul kıymet gibi piyasa değişkenlerinin fiyat değişimlerine bağlı olarak zarar etme olasılığıdır (Basel Committee on Banking Supervision, 2006, 157). Bankaların piyasa değişkenliğine maruz kalması genelde sistematik bir risk unsuru olup tamamen yok edilememekle birlikte çeşitli türev ürünlerle bunlara karşı pozisyon almak mümkündür. Bankalarca kullanılabilir faiz oranı swapları buna yönelik korunma örneklerindedir. Piyasa riskini etkilediği portföy ürünleri açısından çeşitli gruplarda sınıflandırmak mümkündür.

şekil 2. Piyasa Riski Türleri

a) Genel Piyasa Riski

Bankalar alım satım hesapları içinde bulunan finansal araçlara ilişkin pozisyon alırlar. Bu pozisyonların değerinde faiz oranı ve hisse senedi pozisyonundan kaynaklanabilecek zarar olasılığı bankaların genel piyasa riskidir. Faiz oranı riski bankaların portföyündeki finansal araçların faiz dalgalanmalarından etkilenmesi sonucu ortaya çıkar. Hisse senedi pozisyon riski ise hisse senedi fiyatlarındaki hareketlenmenin banka portföyüne etkisi sonucu ortaya çıkar (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2006b, 1). Yakın dönemde yaşadığımız Demirbank olayı faiz riskinin en bariz sonuçlarındandır.

b) Kur Riski

Bankaların mevcut döviz aktifleri ve yükümlülükleri itibariyle döviz kurlarındaki hareketlenmelerden kaynaklanan riskleridir (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2006b, 2). 2001 yılında yaşanan finansal krizde etkisini oldukça hissettiren kur riski, dönemin açık pozisyon (döviz pasif, TL aktif) alan bankalarını ciddi düzeyde etkilemiştir.

c) Spesifik Risk

Bankaların alım satım hesapları içinde yer alan finansal araçlara ilişkin

pozisyonlarda; olağan piyasa hareketleri dışında, bu pozisyonları oluşturan finansal araçları ihraç veya garanti eden ve ödeme yükümlülüğünü üzerinde bulunduran kuruluşların yönetimlerinden ve mali bünyelerinden kaynaklanabilecek sorunlar nedeniyle meydana gelebilecek zarar olasılığı spesifik risk olarak tanımlanmaktadır (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2006b, 2). Bu risk kredi riskine benzer nitelikte olup, banka portföyünü oluşturan ürünlerin kendi iç dinamikleriyle ilişkilidir.

d) Emtia Riski

Bankaların portföylerinde yer alan emtiaların fiyatlarındaki dalgalanmalardan kaynaklanan, emtiaya ve emtiaya dayalı türev finansal araçlara ilişkin mevcut pozisyonun maruz kalabileceği riskler emtia riskini doğurmaktadır (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2006b, 1).

e) Takas Riski

Bankaların menkul kıymet, döviz ya da emtia üzerine gerçekleştirdiği swap işlemlerinde, takas işleminin vadesinde gerçekleşmemesinden dolayı ilgili varlıkların fiyat değişimlerinden bankanın yaşayabileceği risklerdir (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2006b, 2).

f) Sermaye Yeterlilik Riski

Bankaların yaşadığı piyasa riskleri sonucu oluşan kayıpları karşılayacak düzeyde sermayeye sahip olmaması ile ilgilidir (Bessis, 2010, 35). Bankaların barındırdıkları toplam riskin en az 12.5 katı kadar özkaynak barındırması Basel Komiteleri tarafından önerilmektedir (Basel Committee on Banking Supervision, 2006, 2). Bu anlamda bu risk piyasa riski dışında, genel bir risk olarak da sınıflandırılabilir. Basel çalışmalarınca sermaye yeterliliği için sunulan tavsiyeler ilerleyen bölümlerde detaylıca incelenecektir.

g) Likidite Riski

Bankaların nakit akışlarındaki dengesizlikler nedeniyle; nakit çıkışlarını tam olarak ve zamanında karşılayacak düzeyde nakit mevcuduna veya nakit girişine sahip olmaması sonucu ortaya çıkan risk olan likidite riski (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2006a, 2) aslında bankaların batışa sürüklenmesinde son noktayı oluşturmaktadır. Diğer tüm riskler bankaları son nokta olan likidite açığına götürmekte ve bu sayede bankaların batışı kaçınılmaz olmaktadır.

Likidite riski; vade uyumsuzluğundan, aktiflerin nakde dönüşme kalitesinden ve fonlama maliyetinin artışıyla kaynaklanabilir. Uzun vadeli aktiflerin kısa vadeli pasiflerle finanse ediliyor olması, yani kısa dönem vadeli mevduatlarla uzun vadeli kredi verilmesi vade uyumsuzluğu oluşturmaktadır. Bankaların aktiflerinde yer alan varlıkların nakde dönüşmesi kalitesinin bozulması, zamanı gelen yükümlülüklerin ödenmesini zorlaştırmaktadır. Bankaların aktiflerini fonlamak için yararlandığı kaynakların maliyetindeki artışlar zamanla fon bulamamasına ve likidite açığına sürüklenmesine neden olabilmektedir. Bankalardaki aktif - pasif yönetiminin ana amaçlarından olan likidite riski yönetimi zaman geçtikçe önemini artırmaktadır.

Bu çalışmada likidite riski piyasa riski arasında sınıflandırılmış olsa da bu riski, ana 3 risk grubu olan kredi riski, piyasa riski ve operasyonel riskin ötesinde 4. bir risk grubu olarak da değerlendirmek mümkündür. Keza, Basel Komitesi de likidite riski ve yönetimi için sermaye yeterliliğine ek olarak çeşitli tavsiyelerde bulunan yayınlar sunmaktadır.⁵

iii) Operasyonel Risk

Operasyonel risk *“banka içi kontrollerdeki aksamalar sonucu hata ve usulsüzlüklerin gözden kaçmasından, banka yönetimi ve personeli tarafından zaman ve koşullara uygun hareket edilememesinden, banka yönetimindeki hatalardan, bilgi teknolojisi sistemlerindeki hata ve aksamalar ile deprem, yangın ve sel gibi felaketlerden veya terör saldırılarından kaynaklanabilecek zarar olasılığı”* olarak tanımlanmaktadır (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2006b, 2). Tanımı itibarıyla ölçülmesi de oldukça zor olan operasyonel risk, bankalara ciddi zararlar açabilecek niteliktedir.

⁵ Tavsiyeler için bakınız: BIS, “Principles for Sound Liquidity Risk Management and Supervision”, 2008, (www.bis.org/publ/bcbs138.pdf).

4. Basel alışmaları Doğrultusunda Sermaye Yeterlilik Oranı ve Riskler

Bankacılıkta risk kavramının her geçen gün önemini artırıyor olması; Uluslararası Ödemeleri Bankası tarafından düzenlenen Basel Komiteleri'nce sunulan değerlendirmelerin dikkate alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu değerlendirmelerde, bankaların barındırdıkları risklere karşın sahip olmaları tavsiye edilen asgari sermaye yükümlülüklerini belirtilmektedir. Bununla birlikte; son yıllarda yaşanan çeşitli finansal krizler Basel Komiteleri'nin dönem dönem yenilenmesine yol açmış ve bu komiteler tarafından sunulan tavsiyeler de sürekli olarak güncellenmiştir.

Basel Komiteleri'nin ilki neticesinde değerlendirmeler 1988 yılında sunulmuştur. 1988 yılında bařlayan⁶ ve 1996 yılında güncellenen çalışmalar neticesinde Basel Komitesi bankaların sermaye yeterlilik oranını sunmuş ve bu oranın asgari olarak %8 seviyesinde olması gerektiğini belirtmiştir (Basel Committee on Banking Supervision, 1996, 8).

Formül 1. Basel I Sermaye Yeterlilik Oranı (Altıntaş, 2006, 63)

Sermaye Yeterlilik (≥%8) Oranı	=	$\frac{\text{Özkaynaklar}}{\text{Piyasa Riski + Kredi Riski}}$
---	---	--

İlk komitenin ardından, bankacılık sektörünün risklerini daha iyi analiz etmek ve sermaye yeterliliğini yeniden ele almak adına Basel II alışmaları gerçekleştirilmiş ve operasyonel risk sermaye yeterlilik oranına girmiştir. Bu sayede sermaye yeterlilik oranı hesaplaması güncellenmiştir (Altıntaş, 2006, 77).

Formül 2. Basel II Sermaye Yeterlilik Oranı (Eken, 2008, 59)

Sermaye Yeterlilik (≥%8) Oranı	=	$\frac{\text{Özkaynaklar (Tier 1 + Tier 2 + Tier 3 - İndirimler)}}{\text{Piyasa Riski + Kredi Riski + Operasyonel Risk}}$
---	---	---

Belirtilen Basel II uzlaşısında terimlerin bazı alt detayları mevcuttur (Basel Committee on Banking Supervision, 2006, 14-18).

Tier 1: Ana Sermaye (sermaye, dağıtılmamış kar ve yedek akçeler).

Tier 2: Katkı Sermaye (gizli yedekler, yeniden değerleme, genel kredi karşılıkları, hibrit borç sermaye enstrümanları ve en az 5 yıl vadeli sermaye benzeri borçlar).

Tier 3: En az 2 yıl vadeli, teminatsız, tamamı ödenmiş sermaye benzeri borçlar.

İndirimler: Şerefiyeler ve bankanın aynı ülkedeki mali kurumlara ve diğer bankalara yaptığı katılımlardan konsolide edilmeyen kısımlar.

Basel II'nin ardından; yakın zamanlarda Basel III alışmaları başlamış ve BIS Genel Müdürü Jaime Caruana'nın (<http://www.bis.org/about/organigram.pdf>, 19.01.2011) 15 Eylül 2010'da gerçekleştirilen 3. Santander Uluslararası Bankacılık Konferansı'nda yaptığı konuşmada sermaye yeterliliği üzerine güncel öneriler sunulmuştur. Bu kapsamda; Basel II'den Basel III'e geçişte, yukarıda ifade edilen sermaye tanımlarında bazı değişiklikler görülmüştür. Son çalışmalardaki farklılıklardan en göze çarpanı; daha önceki çalışmalarda yer almayan "sermaye tamponu" kavramının sermaye yeterlilik oranı değerlendirmelerine dahil edilmiş olmasıdır. Bu kavram ile bankaların daha yüksek bir sermaye yeterlilik oranına sahip olması hedeflenmektedir. %2,5 olarak belirlenen sermaye tamponu; önceki Basel çalışmalarda yakalanması zorunlu olarak gösterilen %8'lik asgari sermaye yeterlilik oranının yine aynı seviyede kalmasını öngörmektedir. Bununla birlikte; yakalanması zorunlu olmayan ama hedef gösterilen asgari sermaye yeterlilik oranının, bu tamponun hesaplamalara ilave edilmesiyle, (%8+%2.5) %10.5'e çıktığı ifade edilmektedir. Yani; sermaye yeterlilik oranı asgari olarak %8 düzeyinde istenmeye devam edilse de, 3. Santander Uluslararası Bankacılık Konferansı'nda Jaime Caruana tarafından belirtilen Basel III'ün önerileri, bu oranı %10.5'e yükseltmeyi amaçlamaktadır. Dahası; sermaye yeterlilik oranı %10,5'in altında olan bankaların kar dağıtımı yapmaları yeni düzenlemelerle kısıtlanmaktadır. Sermaye tamponu kavramı bu sayede; bankaların kar dağıtımı yapabilmeleri için daha yüksek (en az %10.5) bir sermaye yeterlilik oranına sahip olmalarını zorunlu hale getirmektedir. Diğer yandan; bankaların ana sermayesi olan Tier 1 capital için istenen asgari yeterli oran Basel II'de %4 iken Basel III ile %6'ya çıkılmaktadır. Bu oran günümüzde; Basel III ile yapılan yeni sermaye tanımlamalara

⁶ çalışmanın tamamı için bakınız: Basel Committee on Banking Supervision, "International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards", 1988, (www.bis.org/publ/bcbasc111.pdf).

göre, ortalama uluslararası bir bankada %2 düzeyindedir. Bu veriler, bankaların Basel III uygulamalarına geçerken ciddi düzeyde sermaye takviyesi yapmaları gerektiğine işaret etmektedir (Caruana, 2010, 1-7). Bu durum tartışmaya açık bir konu olup bankaların karlılıklarını etkileyecek bir strateji izlemelerine yol açabilecektir.

Tablo 1. Basel III Sermaye Yeterlilik Oranı Uzlaşısı (Caruana, 2010, 7)

Risk ağırlıklı aktiflerin yüzdesi	Sermaye Gereksinimleri						
	Çekirdek Sermaye (Common equity)			Tier 1 Sermaye		Toplam sermaye	
	Asgari	Sermaye tamponu	Gerekli	Asgari	Gerekli	Asgari	Gerekli
Basel II	%2			%4		%8	
	Yeni tanımlar altında şu an ortalama olarak uluslararası bir banka için %1 düzeyinde			Yeni tanımlar altında şu an ortalama olarak uluslararası bir banka için %2 düzeyinde			
Basel III	%4,5	%2,5	%7	%6	%8,5	%8	%10,5

5. Sermaye Yeterliliği Üzerine Bir Değerlendirme: Türkiye – Amerika Birleşik Devletleri – Avrupa Birliği Örneği

Türk Bankacılık Sektörü'nün ABD (Amerika Birleşik Devletleri) ve AB (Avrupa Birliği) ülkeleri ile sermaye yeterliliği kıyaslaması yapıldığında bazı önemli çıkarımlar oluşmaktadır. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) tarafından yayınlanan Finansal İstikrar Raporları'nda sunulan verilerden ve Uluslararası Para Fonu – IMF (International Monetary Fund) tarafından yayınlanan verilerden yararlanarak Türkiye ile ABD ve AB ülkeleri arasında bir karşılaştırma yapmak mümkün olacaktır.

Tablo 2. Karşılaştırmalı Sermaye Yeterlilik Oranları

	Sermaye Yeterlilik Oranı			Kaldıraç Oranı (Aktif/Özkaynak)		
	Avrupa Birliği	ABD	Türkiye	Avrupa Birliği	ABD	Türkiye
2004	11,9	12,6	28,8	28,6	9,9	6,7
2005	11,4	12,3	23,7	27,0	9,7	7,3
2006	11,1	12,4	21,9	27,0	9,8	8,4
2007	11,4	12,2	18,9	27,8	9,8	7,7
2008	11,7	12,7	18,0	35,7	10,6	8,5
2009	13,2	14,1	20,6	24,4	9,1	7,5

Kaynaklar: TCMB, 2010a, 53; TCMB, 2010b, 38; IMF, 2010, 24,26,50,53

Tabloda 2004-2009 arası verilerle düzenlenmiş; Türkiye – AB – ABD üzerine sermaye yeterlilik oranı ve kaldıraç oranı karşılaştırması bulunmaktadır. Sermaye yeterlilik oranının yüksek olması, bankalar için genel anlamda daha güçlü bir yapıyı ifade etmektedir. Çünkü bu durum; bankaların barındırdıkları risklere oranla yüksek bir sermayeye sahip olduklarını belirtmektedir. Bankalar bu yapıları sayesinde risklere karşı daha iyi konum alabilir. Diğer yandan kaldıraç oranının düşük olması; bankaların özkaynak yapısının güçlü olduğuna ve aktifine oranla diğer bankalara nazaran daha sağlam bir sermayeye sahip olduğuna işaret etmektedir. Sermaye yeterlilik oranları incelendiğinde; Türk Bankacılık Sektörü'nün volatilesinin yüksek olduğu görülmektedir. Çünkü; ABD ve AB ülkelerinin sermaye yeterlilik oranları son yıllarda sürekli aynı seviyelerde gitmekte, Türk Bankacılık Sektörü'nün sermaye yeterlilik oranı ise değişkenlikler göstermektedir. Keza; Türk Bankacılık Sektörü sermaye yeterlilik oranı %30 seviyelerinden %20 seviyelerine inmiş iken, ABD ve AB ülkelerine dair oranlar %11-%14 arasında değişmektedir.

Nihayette; Türkiye'nin AB ve ABD'ye göre daha yüksek sermaye yeterlilik oranına ve bunun sonucu olarak da daha güçlü sermaye yapısına sahip olduğu gözlenmektedir. Diğer yandan, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu da hedef sermaye yeterlilik oranını %12 olarak belirlemekte (Bilgin, 2010, 4) ve bankaları buna teşvik etmektedir. Türk Bankacılık Sektörü ise bu hedefi, yıllardır aşarak yerine getirmektedir. Başka bir açıdan bakıldığında; Türk Bankacılık Sektörü'nin sermaye yeterlilik oranının AB ve ABD sermaye yeterlilik oranlarından yüksek olmasında, AB ve ABD'nin Basel II standartlarına geçmiş olması ve Türkiye'nin hala Basel I standartlarını kullanıyor olmasının da etkisi olduğu öne sürülebilir. nkn Basel II, Basel I'den daha sonra yapılan bir çalışma olarak Basel I'de görülen eksiklikleri tamamlamak üzere düzenlenmiştir. Bu sebeple Basel I'deki risk ölçümlerinde kullanılan kriterler daha sınırlı, basit ve yetersiz olarak nitelendirilebilir. Bu da hesaplanan sermaye yeterlilik oranlarının Basel I ve Basel II standartlarına göre farklı sonuçlar çıkarmasına neden olabilmektedir. Türk Bankacılık Sektörü'nin Basel II'ye geçişi henüz tamamlamamış olması, ölçümlerde kullanılan kriterlerin ABD ve AB ülkelerine göre farklılık içermesi sebebiyle, yapılan kıyaslamaların sağlıklılığı açısından soru işaretleri içermektedir.

Bununla birlikte; kaldıraç oranı değerlendirmeye alındığında, Türkiye'nin kaldıraç oranının diğer 2 gruptan daha düşük olması, aktifine oranla daha sağlam bir zkaynak yapısına sahip olduğunu destekler konumdadır. Burada dikkate çeken bir nokta da ABD'nin belirli bir seviyeyi (%10 civarında) takip eden kaldıraç oranına sahip olmasına karşılık AB'nin yüksek kaldıraç oranı (kimi zaman ABD'nin 3 katını aşan ve %30'un üzerine çıkan) ve düşük sermaye yeterlilik oranı ile faaliyette bulunmasıdır. Bunun sonucunda; aktiflerinin yani varlıklarının finansmanında kullanılan kaynakların daha baskın bir şekilde yabancı kaynak ağırlıklı olduğu görülen AB lkelerinin risk düzeyinin yüksek olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Kaldıraç oranı üzerine yapılan değerlendirmeler, sermaye yeterlilik oranına dair yapılan değerlendirmeleri desteklemektedir. Bu da uygulanan standartların, Basel I ya da Basel II olsun, sonuçta çok etkili olmadığını göstermektedir. Neticede Türk Bankacılık Sektörü; ABD ve özellikle de AB ülkelerine oranla daha güçlü bir sermaye yapısına sahiptir.⁷ Son dönemde gündeme gelen İrlanda ve Yunanistan gibi AB yesi ülkelerin yaşadığı sıkıntılar; Türkiye'nin mevcut olumlu durumuyla kıyaslandığında, bu çıkarımı teyit etmektedir.

SONUÇ

Bankacılık sektörü, küreselleşen dünya ile risk kavramını son zamanlarda daha çok konuşmaya başlamıştır. nclğun Basel Komitesi'nin srdrdğu çalışmalar; sektörün barındırdığı riskleri belirlemek, değerlendirmek ve bunlara karşı bankaların ellerinde bulundurması gereken sermaye yeterliliklerini tespit etmek üzere öngörüler sunmaktadır.

Kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risk başlıkları altında toplanan bankacılık riskleri geniş bir yelpazede bankaları etkilemektedir. Bankaların bu riskleri doğru algılayarak yönetmesi günümüz dünyasında kaçınılmaz bir hal almaktadır. Bu sebeple sürekli yeni çalışmalar yapılmakta ve bankacılık sektörünün riskinin sağlıklı yönetilmesi için değerlendirmeler güncellenmektedir. Bu anlamda yeni risk kavramları da zamanla değerlendirmelere tabi tutulabilmektedir.

Türk Bankacılık Sektörü; son dönemlerde %18-20 düzeylerinde bir sermaye yeterlilik oranıyla faaliyetlerini sürdürmekte olup; bu seviye genel olarak asėari seviye olan %8 ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun hedef seviyesi olan %12'nin zindedir. AB ve ABD ile yapılan karşılaştırmalar, Türkiye'nin sermaye yapısının dışarıya nazaran iyi düzeyde olduğunu göstermektedir. Sermaye yeterlilik oranına ek olarak, kaldıraç oranının aktiflere oranla yüksek bir zkaynak hacmine işaret etmesi de bu tezi desteklemektedir.

KAYNAKÇA

ALKİN, Emre, SAVAŞ, A. Tuğrul ve AKMAN, Vedat, (2001), **Bankalarda Risk Yönetimi'ne Giriş**, İstanbul, etin Matbaacılık.

ALTINTAŞ, Ayhan, (2006), **5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, Basel I ve Basel II Düzenlemeleri erevesinde Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği**, Ankara, Turhan Kitabevi.

BABUŞÇU, şenol ve HAZAR, Adalet, (2007), **SPK Kredi Derecelendirme Uzmanlığı Sınavlarına Hazırlık**, Ankara, Akademi Consulting Trading.

BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU, (2006a), "Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik", 1 Kasım 2006 tarih ve 26333 Sayılı Resmi Gazete.

⁷ Türk Bankacılık Sektörü, 2010 yılını da 18.9 sermaye yeterlilik oranı ve 7.5 kaldıraç oranı ile kapayarak mevcut yapısını srdrmştir (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2011, 7.32).

BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU, (2011), “Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü”, Sayı:2011/1.

BASEL COMMITTEE ON BANKING SUPERVISION, (1996), “Overview of the Amendment to the Capital Accord to Incorporate Market Risks”.

BASEL COMMITTEE ON BANKING SUPERVISION, (2006), “International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards”.

BESSIS, Joel, (2010), **Risk Management in Banking**, Third Edition, United Kingdom, John Wiley and Sons.

BİLGİN, Tefvik, (2010), “Geçmişten Geleceğe Türk Bankacılık Sektörü” **Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu 10. Kuruluş Yıl Dönemi Konferansı**, (http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Kurum_Bilgileri/Yil_Donumu/8492bilgin_konusma.pdf, 19.01.2011).

CARUANA, Jaime, (2010), “Basel III: Towards a safer financial system”, **3rd Santander International Banking Conference**, (<http://www.bis.org/speeches/sp100921.pdf>, 25.11.2010).

EKEN, Hasan, (2008), “Basel II Kriterleri ve Kobilerin Finansman Olanakları”, **Maliye Finans Dergisi**, Yıl:22, Sayı:80, ss. 55-78.

INTERNATIONAL MONETARY FUND, (2010), “Global Financial Stability Report Statistical Appendix”.

MANDACI, Evrim, (2003), “Türk Bankacılık Sektörü’nün Taşıdığı Riskler ve Finansal Krizi Aşmada Kullanılan Risk Ölçüm Teknikleri”, **Dokuz Eylül Üniversitesi S.B.E. Dergisi**, Cilt:5, Sayı:1, ss. 67-84.

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI, (2010a), “Finansal İstikrar Raporu”, Mayıs 2010.

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI, (2010b), “Finansal İstikrar Raporu”, Aralık 2010.

SUTTON, Andy, (2009), “Portfolio Diversification and Risk: The Basics of Beta”, (<http://seekingalpha.com/article/151352-portfolio-diversification-and-risk-the-basics-of-beta>, 27.10.2010).

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, 1 Kasım 2005 tarih ve 25983 (mükerrer) sayılı Resmi Gazete.

İnternet Kaynakları

<http://www.bis.org/about/organigram.pdf>, 19.01.2011